

Offentliga tjänstemäns offentliga samtal

1. Inledning

Vi har sökt uttalanden med mera, huvudsakligen med Mediarkivet som källa. Mediarkivet täcker så gott som alla större dagstidningar, specialiserade tidningar, finanstelegrambyrå ”Waymakers material”, TT:s telegram och Sveriges Radios Eko:s internetpublicerade nyhetsartiklar. Dessutom har vi specialgranskat Dagens Nyheters databas, eftersom DN:s material inte finns med i Mediarkivet.

Vi har fått cirka 24 000 träffar på de myndigheter och statliga bolag vi sökt på. Av dessa har vi gjort ett urval på 6 000 träffar. Av dessa är vi helt säkra på att politiska/ideologiska åsikter framförs i 300 artiklar de senaste två åren.

Vi har oftast granskat artiklar under tiden 2004-01-01 till 2005-12-31. Vi har även gjort kompletterande granskningar under de första två och en halv månader som gått av år 2006. På DN:s databas har vi sökt tillbaka till 2002.

Intressanta artiklar har vi skrivit ut och fört tillförlitlig statistik över hur många träffar, inklusive intressanta, som varje myndighet fått. Dessutom har vi granskat rapporter, pressmeddelanden och utredningar på några statliga bolag och myndigheters hemsidor.

Följande bolag/myndigheter har vi sökt på:

1. Banverket
2. Vinnova
3. Posten
4. SJ
5. Svenska Kraftnät
6. PTS
7. Konkurrensverket
8. Arbetslivsinstitutet
9. Medlingsinstitutet

Inledningsvis har vi läst rubriker och ingresser, för att se vilka artiklar som innehåller uttalanden och åsikter. Först och främst har vi registrerat myndighetschefernas uttalanden. De omständigheter som vi funnit intressanta har vi fått bekräftade genom att parallellt granska myndigheternas och företagens egna hemsidor, för att kontrollera att samma uppgifter finns att hämta.

Vi redovisar här framför allt politiserade och ideologiska trender i uttalandena, samt anmärkningsvärda omständigheter.

2. Ett sammanhängande, underliggande budskap – som hämtat från Svenskt Näringsliv

Nedan några exempel på ståndpunkter:

- Hög pensionsåldern och neka folk rätten till pension om de kan betraktas som arbetsföra.
- Sätt en bortre gräns för hur länge människor får vara sjukskrivna.
- Kvinnolönerna ska inte höjas förrän sjukskrivningarna minskat så att pengar frigörs till löner.
- Politiker, som statsministern, ska tuga om hur lönerna fördelas i samhället.
- De äldre ska inte ha rätt att få hjälp med tunga sysslor av kommunen – då kan ju privata företag inte konkurrera och tjäna pengar på de gamla som inte klarar sig själva.
- Vården ska ha fler privata sjukhus, oavsett om det leder till sämre vård.
- Förbjud flygskatt som är bra för miljön. Konkurrensen mellan företagen är viktigare.
- Certifiera inte företagshälsovården. Det skulle ju avskaffa en fri marknad och det är viktigare än löntagarnas behov av en bra företagshälsovård.
- Stärk de stora lågpriskedjorna, oavsett om varornas ursprung och innehåll inte går att kontrollera av konsumenterna.
- Ta bort presstödet. Mediekoncentrationen kommer ändå att öka.
- Det är tveksamt om facket har rätten på sin sida i Laval-målet. Arbetsrätten bör EU-anpassas.

Dessa uttalanden är inte hämtade från högerlobbyn Svenskt Näringsliv. Det är chefer och tjänstemän i statliga bolag och myndigheter som står för åsikterna. Och de gör det med stor konsekvens. De senaste två åren förekommer åtminstone 300 artiklar i svenska massmedier där offentliga tjänstemän och chefer i statliga verk, bolag och myndigheter framför politiserande och ideologiska åsikter. De handlar alltså inte om fakta eller sakligt innehåll, utan om subjektiva ståndpunkter som berör oss alla.

Det mest förvånande är att det i alla dessa åsikter finns ett sammanhängande, underliggande budskap som genomgående går ut på att marknaden och de privata företagen ska stärkas, att privatiseringar och avregleringar är av godo - men utan att några analyser görs av vilka konsekvenser detta får för löntagare, pensionärer och vanligt folk. Särskilt svaga grupper i samhället förbigås med isande tystnad, oavsett vilka följder de statliga chefernas förslag får för dem.

Rättighet att delta i debatten

Självklart har dessa chefer och högre tjänstemän sina rättigheter att delta i den offentliga debatten, men det legitima i att ta ställning för en klart uttalad privatiseringsideologi måste ifrågasättas. Dessutom bör det undersökas hur denna systematiska politiska påverkan byggs upp av generaldirektörer och andra högre tjänstemän på myndigheter och statliga bolag. Det kan helt enkelt inte handla om tillfälligheter.

Är det offentliga tjänstemäns uppgift att så gott som undantagslöst företräda en högerpolitik som intill undfallenhet sammanfaller med Svenskt Näringslivs politiska uppfattningar? Svenskt näringsliv, tidigare SAF, är ett propagandaorgan, en lobbyorganisation som för miljarder kronor årligen trycker på för att driva den svenska politiken åt höger. Ska även de offentliga tjänstemännen delta i den politiseringen? Är det verkligen deras uppgift?

Denna massiva ideologisering och politisering borde rätteligen vara politikernas sak och för parterna på arbetsmarknaden att förhandla om. De offentliga tjänstemännen borde ta fram obestridliga fakta och analyser - inte egna värderingar. De är inte valda och kan därmed inte ställas till svars på samma sätt som politiker och förtroendevalda. Tjänstemännens uppdragsgivare - alltså riksdagen - borde granska denna undervegetation av högeråsikter som tjänstemännen planterar i den offentliga debatten. De som blir lidande av den är de anställda på verken, de sjuka, de svaga grupperna i samhället och det är inte offentligt tillsattas chefers uppgift att slå mot dem som bäst behöver det allmännas stöd.

Snaran dras åt för sjukskrivna och pensionärer

På Arbetslivsinstitutet, ett offentligt forskningsinstitut som arbetar på uppdrag av regeringen, anser generaldirektören att det borde lagstiftas om en borte gräns för hur länge vi ska få vara sjukskrivna. Det strider visserligen mot institutets egen forskning som visar sjukskrivningarna främst beror på det försämrade arbetslivet. Men generaldirektörer Mikael Sjöberg torgför sina åsikter ändå. En av hans professorer på institutet, Niklas Bruun, anser att pensionsåldern ska höjas rejält och att de som kan betraktas som arbetsföra ska nekas rätten till pension.

Båda utgår ifrån en idealiserad självbild av friska, välmående chefer med inkomster, bonusar och pensionsavtal på miljontals kronor. Men hundratusentals LO-medlemmar slits ut av förslitningsskador och andra yrkessjukdomar och får kämpa hårt för att orka fram till pensionen som den är idag. De har blivit sjuka av ett långt och slitsamt arbetsliv, men nu ska det sättas en gräns för hur länge de får vara sjukskrivna.

Även Konjunkturinstitutets chef Ingemar Hansson menar i SR:s Dagens Eko att svenskarna lever längre och att pensionsåldern borde höjas för att alla ska få del av välfärden. Han får stöd för sitt resonemang av Ole Settergren, pensionschef på Försäkringskassan. Detta är uppseendeväckande mot bakgrunden att dessa herrar är väl medvetna om de statistiska uppgifter som finns om arbetskraften: Den faktiska pensionsåldern är så låg som 62 år och har inte följt med den stigande medellivslängden. Inte ens hälften av 60–64-åringarna förvärvsarbetar. De orkar inte längre. Den förlängda livslängden hör sannolikt ihop med medicinska landvinningar och inte med arbetslivet. Men herrarna undviker helt att diskutera hur allt omänskligare arbetsplatser måste förändras för att folk ska orka med arbetslivet fram till pensionen.

3. Citat och sammanhang ur publikationer

Arbetslivsinstitutet

Enligt två EU-direktiv måste Sverige anpassa sin arbetsrättslagstiftning så att den inte diskriminerar äldre. Niklas Bruun, professor i arbetsrätt vid Arbetslivsinstitutet, anser att Lagen om anställningsskydd borde ändras, så att personer över 67 års ålder får rätt att fortsätta jobba, och att bevisbördan läggs på dem själva att styrka att de kan jobba. De skall också kunna nekas rätten till pension om de betraktas som arbetsföra:

- Nu har vi en 67-årsgräns när man fritt får säga upp någon utan skäl, men eftersom ålder inte ska få vara ett avgörande kriterium för hur man behandlar anställda, måste man göra en individuell prövning av arbetsförmågan. Niklas Bruun, Professor i arbetsrätt vid Arbetslivsinstitutet i Göteborgsposten 2005-04-17.

Arbetslivsinstitutets generaldirektör Mikael Sjöberg uttalar sig om att man borde lagstifta om en bortre gräns för hur länge man ska få vara sjukskriven. Detta strider mot Arbetslivsinstitutets egen forskning som visar att de ökade sjukskrivningarna främst beror på nedskärningar på arbetsplatserna under 1990-talet.

- Frågan är ändå om det inte är dags att diskutera sjukskrivningsperiodernas längd. Sverige är ett av få länder i Europa som inte har någon bortre gräns för sjukskrivningsperioden och till det kommer att ersättningsnivåerna är mycket generösa. Man bör kunna trappa ner ersättningsnivåerna efter en viss tid och i stället genom stöd stimulera att få tillbaka fler i arbetskraften. Mikael Sjöberg, DN Debatt 2006-02-09.

Roland Kadefors, professor vid Arbetslivsinstitutet, har i en utredning beställd av Volvo Personvagnar kommit fram till att Volvo av företagshälsoskäl har rätt att ställa krav på en viss längd vid vissa monteringsjobb. Längdkravet ska prövas av Arbetsdomstolen för att det skulle kunna innebära könsdiskriminering. Oavsett vilket, så kan lämpligheten ifrågasättas att statliga utredare säljer beställda utredningar åt privata företag, vilka sedan används i domstolstvister.

Medlingsinstitutet

Kurt Eriksson, tillförordnad chef på Medlingsinstitutet med uppdrag att övervaka jämställdheten på arbetsmarknaden, anser att det inte finns utrymme att höja kvinnors löner så att de närmar sig männens. Kvinnor bör enligt Kurt Eriksson framför allt utbilda sig inom andra yrken om de vill ha högre lön, eftersom så många av dem jobbar inom icke konkurrensutsatta yrken, såsom vård och kommunal service. Lönehöjningar kan enligt Kurt Eriksson först ske när sjukskrivningar minskat så att pengar frigörs till löner.

Kurt Eriksson konstaterar inledningsvis:

”Bästa sättet att få högre lön är att byta kön”.

- Att åstadkomma en utjämning på nationell nivå som går ut på att de lägre avlönade kvinnorna i offentlig sektor ska närma sig männen inom privat sektor, är inget parterna kan göra på egen hand. Kurt Eriksson, jurist på Medlingsinsitutet. Helsingborgs Dagblad 2004-03-08.

Medlingsinstitutets förre chef Anders Lindström anser att det inte finns utrymme att höja lönerna för kvinnor och kvinnodominerade yrken. Han uttrycker rent allmänt sin oro över att lönerna gått upp mer i vårdirken än i andra yrken.

- Vi kan inte ha det bestående så att kommuner och landsting ligger på en så pass mycket högre ökningstakt än industrin. För det första finns inte pengarna och för det andra är man inte politiskt överens om att kvinnolönerna ska prioriteras före andra politiska reformer. Om pengarna kommer fram, så de har en lång väg kvar. Anders Lindström, Generaldirektör på Medlingsinstitutet Göteborgsposten 2005-02-28.

Samtidigt som Medlingsinstitutet oroas över löneökningar inom den offentliga sektorn har många statliga bolagschefer fått löneökningar på 30 procent. Medlingsinstitutet har inget att erinra mot det.

Medlingsinstitutet har publicerat en antologi om lönebildning. En av författarna är professor Nils Levander. Han menar att det är farligt när politiker ger vallöften till exempelvis sjuksköterskor om löneyft, eftersom andra yrkesgrupper då också kan börja ställa krav på högre löner.

- Det är parterna som avgör hur lönerna skall fördelas, politikerna varken kan eller ska ha åsikter om det. Men det har skett vid flera tillfällen. Statsminister Göran Persson, företrädare för vänsterpartiet och folkpartiet är sådana exempel. Om politiker börjar ställa ut löften till en viss grupp – till exempel undersköterskor, finns det risk att andra grupper hänger på. Nils Levander, professor emeritus, medförfattare till bok publicerad av Medlingsinstitutet

I publikationer från ett statligt verk förespråkas alltså att ledande politiker, till och med statsministern, ska censureras och beläggas med munklave när det gäller en så avgörande sak som lönebildningen i Sverige.

Konkurrensverket

Konkurrensverket är motståndare till ett regeringsförslag som skulle ge kommunerna rätt att till självkostnadspris ge äldre service såsom snöskottning, byte av gardiner och trasiga lampor i hemmet, städning, fönsterputsning, trädgårdsarbete. Organisationerna Svenskt Näringsliv och Företagarna instämmer i kritiken. Konkurrensverkets motivering till sin kritik är att lagförslaget enligt dem skulle ”snedvrider konkurrensen”.

”En sådan subvention snedvrider konkurrensen vilket kan negativt påverka marknadens effektivitet och kvaliteten på berörda tjänster.”

Departementspromemoria S2005/8833/ST.

Konkurrensverket tar inte med i beräkningen vilka förbättringar förslaget skulle få för pensionärer. De nämner heller inget om hur många fler arbetstillfällen som skulle kunna skapas, samt hur kommunerna skulle kunna spara pengar på vård av pensionärer.

Konkurrensverket vill ha mer mångfald i vården. Det skall ske genom en översyn av den så kallade Stopplagen, som hindrar landsting från att privatisera sjukhus. Apoteksmonopolet bör ses över efter EG-domstolens kritik mot att Apoteket inte lever upp till EG-rättens krav. Stopplagen infördes efter många rapporter om försämrad vård efter att sjukhus privatiserades i ett antal landsting. Även i detta fall kan Konkurrensverket betraktas som förespråkare för åsikter som ideologiskt är i linje med de borgerliga partierna.

Konkurrensverket är i sitt remissvar emot en miljöskatt för flygresor:

”Förslaget aktualiserar frågor om konkurrensneutralitet mellan olika trafikslag som inte närmare diskuteras i promemorian. Promemorian saknar även konsekvensanalyser för berörda företag och branscher vilket är en allvarlig brist. Enligt Konkurrensverket kan den förslagna flygskatten indirekt få negativa effekter på konkurrensen även inom

andra verksamheter, framförallt järnvägstrafiken.” Finansdepartementets promemoria Fi2005/6480

Frågan som infinner sig är om Konkurrensverket inte alls ska ta miljön i beaktande, utan göra sin bedömning enbart utifrån marknadsekonomiska hänsyn?

Konkurrensverket är i ett remissvar kritiskt till att införa en frivillig certifiering av företagshälsovård. Enligt förslaget får företag bara skatteavdrag för företagshälsovård om de anlitar företag som är certifierade inom en sådan verksamhet. Konkurrensverket anser att förslaget är dåligt, eftersom det enligt dem skulle ge staten beslutanderätt och avskaffa en fri marknad.

Konkurrensverket argumenterar utifrån ett strikt marknadsekonomiskt perspektiv. Betydelsen av god företagshälsovård tycks inte vara av intresse för Konkurrensverket. Det viktiga är att marknadens parter får konkurrera om att sälja sina tjänster, oavsett vilka konsekvenser det får för löntagarna.

Konkurrensverket kritiserar svenska matpriser som man menar är för höga jämfört med genomsnittet i EU. Stora lågprisbutiker har fått beröm av verket för att de har pressat matpriserna, men ofta genom att köpa och tillverka varor vars ursprung och innehåll är svåra att kontrollera för konsumenterna. Under de senaste decennierna har mångfalden av varor dessutom minskat kraftigt, just genom lågprisbutiker.

Konkurrensverket tycks inte reflektera över förhållanden som att låga matpriser ofta kan bero på underbemanning och låga löner hos leverantörerna.

Konkurrensverket är kritiska till presstödet i sin nuvarande form. Enligt konkurrensverket ger presstödet en snedfördelning av konkurrensen gentemot medier som inte har presstöd. Presstödet anses onödigt enligt Konkurrensverket, eftersom mediekoncentrationen ”ändå kommer att öka”.

Källa: Konkurrensverkets rapportserie 2003:2, ”Konkurrens och samarbete inom medierna”. Det intressanta är att Konkurrensverket även här intar en traditionell högerpolitisk inställning.

Posten

Postens VD Erik Olsson säger att han förutom att stänga fler kassakontor, eventuellt vill avskaffa hela Svensk Kassaservice, samt höja priserna för betalverksamheten.

- Vi måste titta på transaktionsutvecklingen och vår kostnadsmassa, så att vi kan komma till ett mer balanserat läge till 2005. Exakt vad det innebär i höjda avgifter eller ytterligare neddragningar i servicen får vi återkomma till. Postens VD Erik Olsson. Dagens Nyheter 2003-06-26.

SJ

Ett par citat som visar hur SJ:s vd hanterar sanningen:

- Formuleringarna kan kanske leda tankarna åt olika håll, men de betyder inte att vi står inför massavskedanden. SJ:s VD Jan Forsberg kommenterar en stundande presskonferens där han skall presentera ett åtgärdspaket för SJ. Dagens Nyheter 2002-06-03.

och:

- Vårt syfte var naturligtvis inte att sätta facket i en situation där de inte kan svara sina oroad medlemmar. SJ:s VD Jan Forsberg kommenterar att han inte berättade för de fackliga representanterna att han vid sin presskonferens tänkte meddela att SJ måste skära ner cirka 300 tjänster, vid tiden motsvarande cirka 10 % av SJ:s personal. Dagens Nyheter 2002-06-03. SJ gjorde sig slutligen av med cirka 20 % av sin personal.

Lavalmålet

Det är tveksamt om facket har rätten på sin sida. Det anser Niklas Bruun, professor i EU-arbetsrätt vid Arbetslivsinstitutet i Stockholm och vid Handelshögskolan i Helsingfors, i DN den 2 februari 2005.

- Det svenska facket har rätt att kräva att utländska företag ska gå med på svenska kollektivavtalsregler. Men om man kräver högre löner än miniminivån i avtalet blir det en mer komplicerad fråga, säger Niklas Bruun till DN. Han fortsätter:

- Det lettiska företaget kan hävda att det utsätts för diskriminering i Sverige eftersom andra företag har avtal där de anställda arbetar med minimilöner.

(Det finns ingenting inom Byggnadsbranschen som heter minimilöner och det vet Brunn mycket väl. Däremot finns en stupstocksregel som inträder i det fall företaget har kollektivavtal och man sedan förhandlar om lönerna och inte kommer överens. Byggnads erbjöd detta förfarande till Laval, men företaget sade nej, uppbackade av Svenskt Näringsliv). I en artikel på DN Debatt 25 januari 2006 skriver Bruun tillsammans med kollegan Jonas Malmberg på Arbetslivsinstitutet att MBL och den svenska arbetsrätten ska EU-anpassas.

För att belysa dessa chefers egna ekonomiska situation och ur vilken position de uttalar sig kan man ha med någon rad ur Dagens Industris kartläggning av 30 bolag.

”Statsministern låter lönerna öka kraftigt i statliga bolag. Löneökningarna för statliga bolagsdirektörer slog förra året genomsnittssvenskens med råge.

De i särklass största lönellyften hamnade hos styrelseordföranden i helstatliga bolag.

Löneökningssligan toppas av Vasallens Sten Olsson, Postens Marianne Nivert och SOS Alarms Curt Persson. Alla tre kunde i fjol kvittera ut lönellyft på över 30 procent. Genomsnittssvensken fick 3,2 procent, enligt Medlingsinstitutet.

Larmlönet, där staten äger 50 procent och Sveriges kommuner och landsting resten, gick kraftigt back. Bolagets resultat före skatt rasade med över 70 procent i fjol.

Claes Dahlbäcks ordförandearvode i monopolföretaget Vin & Sprit steg med nästan 19 procent. Det är lika mycket som bolagets resultat föll samma år. Även Apoteket håller sig väl framme. Socialdemokraten Jan Bergqvist betonade under sina år som ordförande i riksdagens finansutskott och ordförande i Riksbanksfullmäktige vikten av måttliga löneökningar på arbetsmarknaden. Som Apotekets ordförande fick han förra året ett lönellyft på över 15 procent, eller nästan fem gånger så mycket som LO-medlemmarnas genomsnitt.

- Slut -

Facket för Service och Kommunikation

Box 1105 111 81 Stockholm Telefon 08-791 41 00 Fax 08-21 89 53
Webbadress www.seko.se E-post seko@seko.se